

**АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС;
ФІНАНСОВЕ ПРАВО; ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО**

УДК 342: 56:342.9(779)

КУЦЕНКО В.Д.

**ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЕЛЕКТРОННОГО СУДУ В УКРАЇНІ**

У статті доведено, що адміністративно-правове забезпечення електронного суду в Україні – це теоретична, правотворча, правозастосовна та правореалізаційна діяльність спеціальної суддівської адміністрації щодо впорядкування, закріплення й розвитку надання адміністративних послуг через електронний ресурс та здійснення у цій системі відповідної виконавчо-розпорядчої діяльності з метою якісного підвищення ефективності діяльності судової гілки влади щодо відновлення порушених прав, свобод та законних інтересів фізичних і юридичних осіб.

Ключові слова: адміністративні послуги, адміністративно-правове забезпечення, відновлення порушених прав, свобод та законних інтересів фізичних і юридичних осіб, електронний ресурс, електронний суд, суддівська адміністрація, судова гілка влади.

В статье доказано, что административно-правовое обеспечение электронного суда в Украине – это теоретическая, правотворческая, правоприменительная и правореализационная деятельность специальной судебной администрации. Ее целью является упорядочение, закрепление и развитие административных услуг, которые предоставляются через электронный ресурс, и осуществление в этой системе соответствующей исполнительно-распорядительной деятельности с целью качественного повышения эффективности деятельности судебной ветви власти по восстановлению нарушенных прав, свобод и законных интересов физических и юридических лиц.

Ключевые слова: административно-правовое обеспечение, административные услуги, восстановление нарушенных прав, свобод и законных интересов физических и юридических лиц, судебная ветвь власти, судебная администрация, электронный ресурс, электронный суд.

The article proves, that the administrative and legal support of the e-court in Ukraine is theoretical, law-making, law-enforcement and law-realizing activities of the special judiciary administration. Its purpose is the streamlining, consolidation and development of administrative services, which provided through the electronic resource, and the implementation of appropriate executive and administrative activities in this system with a view to improving the efficiency of the judicial branch in a qualitative way, restoring the violated rights, freedoms and legitimate interests of individuals and legal entities.

Key words: administrative and legal support, administrative services, electronic court, electronic resource, judicial administration, judicial branch of power restoration of violated rights, freedoms and legitimate interests of individuals and legal entities.

Вступ. Визначені Конституцією права, свободи і законні інтереси фізичних і юридичних осіб неможливо забезпечити без функціонування незалежної судової гілки влади, що здійснює судочинство відповідно до принципу верховенства права. Система судової гілки влади в умовах

сьогодення переживає процес не без болючої трансформації. Який має бути надійно забезпечений зокрема технологічно. Провідне місце у цій сфері належить комплексній системі, яка має під собою як юридичну, так і технічну основу, – електронному суду.

Інформатизація, автоматизація та підвищення за допомогою технічних засобів ефективності праці суддів та апарату суду є об'єктивним, прогресивним і безальтернативним процесом, у якому ІТ-технології займають провідне місце. Вони привносять у діяльність судової гілки влади не просто підвищення ефективності роботи, а вносять в адміністративну і процесуальну діяльність судової влади нову якість. Вона полягає в тому, що створені вченими електронні засоби, які наповнені відповідними програмами, що пройшли відповідну перевірку й сертифікацію, стають не просто помічниками суддів і апарату суду, а відносно самостійними засобами здійснення судочинства, що визнаються як засоби не тільки адміністративної діяльності суддівської публічної адміністрації, але й елементами юридичного процесу.

Нині електронні засоби вкорінюються в систему судової гілки влади безсистемно. Їх використання обмежується певними блоками електронної допомоги суддям, персоналу та учасникам судового процесу, які ще не зв'язані в цілісну систему. Найбільші досягнення у цій сфері обмежуються електронним розподілом справ й використанням режиму відео-конференцій під час забезпечення дистанційного допиту свідків та інших учасників процесу із спеціально обладнаних приміщень інших судів чи пенітенціарної служби.

Однак ця сфера потребує системного вдосконалення шляхом розроблення і повноцінного впровадження нової якісної системи – «Електронного суду», який, на слушну думку І. Бенедисюка, має стати великим кроком у майбутнє, без якого неможливий розвиток судової системи [1].

На науковому рівні до проблеми поняття та змісту адміністративно-правового забезпечення електронного суду в Україні звертали увагу практики і вчені І. Бенедисюк, В. Білоус, В. Бойко, О. Бринцев, В. Галунько, А. Іванишук, І. Ізарова, І. Каланча, І. Камінська, С. Кічмаренко, І. Корецький, Н. Кузьменко, Н. Кушакова-Костицька, Н. Логінова, А. Паскар, С. Рудніченко, Д. Берсфорд, Дж. Матео, М. Патрік Ділон та ін. Проте комплексно до аналізованого нами питання вони зверталися, аналізуючи більш загальні спеціальні або суміжні виклики.

Постановка завдання. Мета статті полягає в тому, щоб на основі філософії права, теорії адміністративного права і судоустрою, діючого законодавства, практики діяльності публічної адміністрації та зарубіжного досвіду сформулювати зміст і поняття адміністративно-правового забезпечення електронного суду в Україні.

Результати дослідження. В юридичній англомовній літературі категорія «Електронний суд» зустрічається не часто, більш використовуваною є «Електронна система подачі» (Electronic Filing), під якою сінгапурці розуміють електронну платформу суддівської системи для подання та обслуговування документів у процесі судового розгляду. Крім того, вона забезпечує діяльність електронної системи судового реєстру та робочий процес судів і ведення електронних справ. EFS система надає можливість фахівцям у галузі юриспруденції відслідковувати судові справи через Інтернет, з якого документи можуть бути подані в суд в електронній формі або передані іншим сторонам у справі [2].

Своєю чергою австралійські вчені визначають, що «Електронний суд» (анг. ECourt або e-Court) є місцем вирішення питань законодавства у присутності кваліфікованого судді або суддів, що має добре розвинуту технічну інфраструктуру. Ця інфраструктура зазвичай розроблена таким чином, щоб дозволити сторонам, учасникам та іншим зацікавленим сторонам краще керувати деякими адміністративними та процедурними аспектами функцій суду, такими як подання доказів, подання судових документів (електронне подання до суду) або отримання віддаленого свідчення. Його часто називають безпаперовим судом, його метою є, зокрема, зменшити залежність від паперових або друкованих документів під час судового процесу. Але більшою мірою це, як правило, здійснюється для підвищення ефективності суду шляхом прискорення доступу до інформації. Міжнародний кримінальний суд у Гаазі по праву визначається гарним прикладом електронного суду [3]. Елементи електронного суду почали використовуватися у всіх без винятку розвинутих країнах [4; 5; 6; 7].

В Україні категорія електронний суд знайшла своє законодавче оформлення у п. 9. ст. 152 Закону України від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII, в якій визначені повноваження Державної судової адміністрації України, отже, вона «забезпечує впровадження електронного суду» [8]. Однак у цьому Законі зміст аналізованої категорії розкрито не прямо, а через категорію «Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи» (ст. 15-1), яка має забезпечити: ведення електронного діловодства; централізоване зберігання процесуальних та інших документів та інформації

в єдиній базі даних; захищене зберігання, автоматизоване аналітичне і статистичне оброблення інформації; збереження справ та інших документів в електронному архіві; обмін документами та інформацією в режимі реального часу; автоматизацію роботи судів; формування і ведення суддівського досьє; визначення судді (судді-доповідача) для розгляду конкретної справи; добір осіб для запрошення до участі у здійсненні правосуддя як присяжних; розподіл справ; аудіо- та відеофіксацію судових засідань; ведення Єдиного державного реєстру судових рішень; функціонування офіційного веб-порталу судової влади України; функціонування єдиного контакт-центру; можливість автоматизованої взаємодії цієї системи [8].

На доктринальному рівні проблемі електронному суду присвячено значну кількість праць. Так, О. Бринцев у монографії «Електронний суд» в Україні. Досвід та перспективи визначає, що «Електронний суд» допоможе вирішити наявні проблеми в системі судочинства, а саме забезпечити доступність правосуддя за рахунок обміну електронними документами між усіма учасниками судового процесу, скоротити судові витрати на поштові відправлення та виготовлення паперових документів, удосконалити та прискорити передачу судових документів між судами тощо. Електронне правосуддя спрямоване на забезпечення прозорості та доступності правосуддя, на підвищення якості роботи судів та значну економію державних коштів [9].

І. Камінська вважає, що запровадження «Електронного суду» є додатковою гарантією доступності правосуддя та незалежності суддів. Існуюча модель «Електронного суду» потребує значної оптимізації, спрямованої на розширення сфери взаємодії між судом і суспільством за допомогою інформаційних технологій: створення єдиного судового порталу з веб-сайтами всіх судів судової системи; запровадження електронної системи подання громадянами документів з відповідною цілодобовою та безкоштовною інформаційною підтримкою (електронні калькулятори, бланки електронних документів, системи оплати судового збору онлайн); електронний документообіг між судами всіх рівнів; електронний документообіг між судами та іншими органами судової влади [10].

У цілому О. Бринцев вважає, що електронне судочинство як один із секторів електронного врядування є одним із безпечних напрямів розвитку на шляху становлення нового інформаційного суспільства. Термін «Електронний суд» використовується в Україні у двох значеннях. У вузькому розумінні – це підсистема в системі Єдиної судової інформаційної системи України, призначена для забезпечення своєчасного отримання учасниками судового процесу повісток та повідомлень про розгляд судових справ та процесуальних документів, ухвалених під час розгляду справ. У широкому розумінні «Електронний суд» як елемент інформаційного суспільства – це самостійна унікальна форма судового процесу, заснованого на новітніх інформаційних технологіях, що забезпечують повний цикл розгляду судової справи в електронному форматі. «Електронний суд» у вузькому розумінні в Україні вже давно є реальністю, у широкому – він є справою майбутнього [9]. З таким підходом варто погодитися.

Намагання впровадити перший рівень електронного суду в Україні розпочалося в 2013 р., коли згідно з наказом Державної судової адміністрації України від 31 травня 2013 р. № 72 «Про реалізацію проекту щодо обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу» зі змінами, внесеними наказом Державної судової адміністрації України від 14 червня 2013 року № 81) [11]. Проте місцеві та апеляційні суди загальної юрисдикції мали запровадити порядок обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу в частині надсилання судом таким учасникам процесуальних документів в електронному вигляді паралельно з документами в паперовому вигляді. Але наштовхнулись на небажання суддів і апарату судів виконувати подвійну роботу. Визначені в наказі ДСА України пілотні суди так і не розпочали електронний обмін документами [31].

Фактична реалізація першого етапу відбулась за ініціативи ТУ ДСА України в Одеській області за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку USAID, Проекту «Справедливе правосуддя» згідно з рішенням Ради суддів України №74 від 22.07.2015 року щодо поетапного запровадження інструментів (елементів) «Електронного правосуддя» в діяльність судів України, визначивши модельними з цього напрямку діяльності три суди Одеського регіону. На цьому етапі реалізації проекту пілотними судами було запроваджено паралельне ведення як паперової, так і електронної документації, тобто отримання позову, підписаного електронним підписом з відповідними сканованими додатками у справі, на електронну адресу суду. На цій стадії налагоджувалась система обміну інформацією між судами, прокуратурою, поліцією, міграційною службою, юстицією, Регіональним центром з надання безоплатної вторинної правової допомоги, Державною податковою службою, нотаріусами, банківськими установами [30].

Указом Президента України від 20 травня 2015 року №276 схвалена Стратегія реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки і вказано на необхідність: забезпечення широкого використання інформаційних систем (ІС) для надання більшої кількості послуг «електронного правосуддя»; створення в судах інформаційних систем електронного менеджменту, зокрема введення повноцінних електронних систем, зокрема системи електронного документообігу, та відстеження справ (до вищих інстанцій, електронних повідомлень, електронних викликів, електронного розгляду справ (у деяких випадках), електронних платежів, аудіо- та відеофіксації засідань, інформаційної системи внутрішньої бази даних, інформаційної системи законодавчої бази даних, удосконалення системи забезпечення рівного та неупередженого розподілу справ між суддями, зокрема визначення судді та (або) складу колегії суддів на всіх стадіях судового провадження; поетапне запровадження інструментів «електронного правосуддя», що дасть змогу користувачам звертатись до суду, сплачувати судовий збір, брати участь у провадженнях та отримувати необхідну інформацію і документи електронними засобами. Також рішенням Ради суддів України №71 від 11.12.2014 року затверджено Стратегію розвитку судової системи в Україні на 2015–2020 роки, за якою одним із напрямів розвитку судової системи визначено «Електронне правосуддя» і вказано, що інформаційні технології –ключовий інструмент для поліпшення доступу до правосуддя, підвищення ефективності судів та управління судовими справами [31].

Другим етапом запровадження проекту є повне виключення паперових документів із документообігу суду. На цьому етапі скоротяться витрати учасників процесу на подання в паперовому вигляді заяв до суду та значно скоротиться витрачений час громадян, які зможуть усю необхідну інформацію отримувати й відправляти в електронному вигляді [12].

На нашу думку, основний принцип проекту «Електронний суд» полягає в налагодженні процесу оперативного обміну інформацією в електронному вигляді між судовими установами, учасниками судового процесу, а також іншими державними структурами з метою забезпечення справедливого та неупередженого правосуддя в Україні, та передбачає: перехід до системи електронного відправлення та прийому процесуальних документів із застосуванням електронного підпису; забезпечення відкритого доступу учасників судового процесу до інформації через створення сучасних інтернет-ресурсів і встановлення в приміщеннях суду інформаційно-довідкових кіосків; налагодження системи електронного обміну з базами даних інших державних органів та установ; формування єдиного електронного архіву судових документів; забезпечення повної комп'ютеризації процесів судового діловодства [11].

Як відомо із теорії адміністративного права межі предмета сучасного адміністративного права окреслюються: по-перше, адміністративною діяльністю суб'єктів публічної адміністрації щодо надання адміністративних послуг; по-друге, адміністративною діяльністю суб'єктів публічної адміністрації щодо здійснення управлінської (виконавчо-розпорядчої) діяльності. У процесі виконавчої діяльності суб'єкти публічної адміністрації забезпечують публічне виконання законів на території всієї держави. Розпорядча діяльність полягає у прийнятті суб'єктами публічної адміністрації підзаконних нормативно-правових та індивідуальних адміністративних актів на основі та щодо виконання законів. Отже, предметом адміністративного права України є суспільні відносини, що виникають між суб'єктами публічної адміністрації та об'єктами публічного управління. За змістом предмет адміністративного права складається з надання адміністративних послуг і здійснення виконавчо-розпорядчої діяльності публічною адміністрацією [13, с. 9–11].

А. Іванишук доводить, що сутність адміністративно-правового забезпечення судової гілки влади полягає у системі внутрішніх характеристик адміністративно-правових відносин щодо забезпечення реального доступу до правосуддя фізичних і юридичних осіб на основі норм адміністративного права, які описуються множиною адміністративно-правових елементів (насамперед принципами адміністративного права у цій сфері), щодо соціальної взаємодії суб'єктів адміністративного права у процесі сервісної, виконавчо-розпорядчої та іншої діяльності суб'єктів публічної адміністрації з метою забезпечення суддям умов для перетворення суб'єктивного інтересу суб'єктів права (бажання помсти потерпілого) на об'єктивну суспільну істину, підтверджену силою держави, у межах недосконалих законів, у процесі змагальної процедури сторін. За змістом адміністративно-правове забезпечення судової гілки влади є системою норм адміністративного права, основоположних засад (концепцій, доктрин і принципів правового регулювання), адміністративно-правових відносин та адміністративного інструментарію (форм і методів адміністративної діяльності та адміністративних процедур), які у сукупності формують комплексний інститут адміністративного права, що наповнений численними вертикальними

і горизонтальними зв'язками, поєднує однорідні суспільні відносини. Предмет адміністративно-правового забезпечення судової гілки влади як практична, теоретична й освітня діяльність юристів щодо впорядкування, закріплення й розвитку публічною адміністрацією за допомогою засобів адміністративного права суспільних відносин у сфері функціонування судової гілки влади, яка здійснює свої повноваження на засадах незалежності, керуючись лише правом підкоряти своїй волі інших суб'єктів права та застосовувати до порушників законів засоби державного примусу – не безпосередньо, а через органи виконавчої влади [14].

У цілому А. Іванишук доходить висновку, що адміністративно-правове забезпечення судової гілки влади це – цілеспрямований нормативно-організаційний вплив норм адміністративного права, який розвивають та уточнюють конституційні норми, що визначають теоретико-правові засади функціонування судової гілки влади з метою створення належних умов для забезпечення суддями прав, свобод та законних інтересів фізичних і юридичних осіб, публічного інтересу держави й суспільства в цілому. Виявлено, що провідним внутрішнім чинником адміністративно-правового забезпечення діяльності судової гілки влади є досягнення справжньої незалежності судової гілки влади (політичної, матеріальної, управлінської, організаційної) та недоторканності суддів, які здійснюють правосуддя [14].

Вагому роль у системі забезпечення судової влади відіграє електронний ресурс. Практика Європейського суду з прав людини вказує на те, що суд не вправі відмовити у відкритті, залишити без руху чи повернути позов, поданий у електронній формі. Наприклад, у Комюніке Секретаря Європейського суду з прав людини стосовно рішення у справі «Товариство партнерів-адвокатів проти Словаччини» від 16 червня 2009 р. Суд встановив, що відмова з боку судів розглянути позовні заяви призвела до непропорційного обмеження права заявника на ефективне представлення справи у суді, чим було порушено ч.1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [30].

Впровадження інформаційно-комп'ютерних технологій є частиною Стратегії Європейського Союзу «Правосуддя для електронного уряду» (проект реалізується з 2016 до 2020 рр.). Під електронним правосуддям розуміється використання інформаційно-комп'ютерних технологій у реалізації правосуддя. Воно включає електронне спілкування та обмін даними, а також доступ до інформації судового характеру. Основними напрямками є новітні інформаційні автоматизовані системи; синхронізація і цифрова архівація; безпечний режим роботи з інформацією та її захист; окрема технологічна платформа; обмін судовою інформацією в межах Європейської співдружності, організація комунікації між органами влади та громадянами. Використання інформаційно-комп'ютерних технологій (ІКТ) для підвищення ефективності судової влади шляхом впровадження в її діяльність електронного правосуддя зазначалось ще в рекомендаціях Ради Європи CM/Rec (2009) з електронної демократії [31].

У 2008 р. Європейська комісія представила Стратегію європейського електронного правосуддя. Європейський портал електронного правосуддя

E-Justice є потужним інтернет-ресурсом, на якому можна знайти різноманітну інформацію: про діяльність органів судової влади, правила звернення до суду, процесуальне законодавство [28].

Впроваджуючи європейські принципи і світовий досвід у розвиток ІКТ в Україні, Кабінет Міністрів України своїм розпорядженням №649 від 20 вересня 2017 р. схвалив «Концепцію розвитку електронного урядування в Україні». Якою визначено, що е-урядування – це ефективність, доступність, прозора форма державного управління, успішність та конкурентоспроможність країни. Об'єднання зусиль державних органів і установ у запровадженні та розвитку ІКТ, досвід судових установ з електронного обміну документами, створення зручних ІТ-сервісів для громадян, спільна співпраця і взаємодія з надання допомоги з організації відеоконференцз'язку, сканування документів, створення електронних документів та їх відправлення на місцях, залучаючи секретарів місцевих сільських рад, спростить доступність громадян до участі у судових процесах і у е-взаємодії з державними органами [27].

Усе вищевикладене дає можливість зробити наступні **висновки** щодо поняття та змісту адміністративно-правового забезпечення електронного суду в Україні:

1) електронний суд можна розглядати у вузькому і широкому розумінні. Електронний суд у вузькому розумінні – це електронна платформа судової гілки влади, яка надає можливість подавати документи в електронній формі, здійснювати електронне обслуговування документів (заяви, клопотання, докази інших судових документів) у процесі судового розгляду та відслідковувати судову справу через Інтернет. Електронний суд у широкому розумінні – це складова інформацій-

ного суспільства, як відносно самостійна унікальна форма адміністративної судової діяльності і юридичного процесу, заснованого на інформаційних технологіях з елементами штучного інтелекту, що забезпечують повний цикл руху документації та розгляду судової справи в електронному форматі, що носить легальну юридичну природу;

2) на сучасному етапі розвитку судової гілки влади в Україні до складових електронного суду відносять: ведення електронного діловодства, обмін і зберігання документів, формування і ведення суддівського досьє, автоматичний розподіл справ та визначення судді для розгляду конкретної справи, аудіо- та відеофіксацію судових засідань, ведення Єдиного державного реєстру судових рішень, функціонування контакт-центру;

3) електронний суд полягає в налагодженні процесу оперативного обміну інформацією в електронному вигляді між судовими установами, учасниками судового процесу, а також іншими державними структурами з метою забезпечення справедливого та неупередженого правосуддя в Україні;

4) впровадження електронного суду здійснюється через надання суддівською публічною адміністрацією адміністративних послуг та в процесі здійснення специфічної виконавчо-розпорядчої діяльності всередині судової гілки влади;

5) сутність адміністративно-правового забезпечення електронного суду полягає у системі внутрішніх характеристик адміністративно-правових відносин у сфері судової гілки влади щодо забезпечення комфортного доступу до правосуддя фізичних і юридичних осіб за допомогою електронного ресурсу на основі норм адміністративного права, що описуються адміністративно-правовими елементами.

Отже, адміністративно-правове забезпечення електронного суду в Україні – це теоретична, правотворча, правозастосовна та правореалізаційна діяльність спеціальної суддівської адміністрації щодо впорядкування, закріплення і розвитку надання адміністративних послуг через електронний ресурс та здійснення у цій системі відповідної виконавчо-розпорядчої діяльності з метою якісного підвищення ефективності діяльності судової гілки влади щодо відновлення порушених прав, свобод та законних інтересів фізичних і юридичних осіб.

Список використаних джерел:

1. Бенедисюк І. Потрібно змінювати підходи до покращення роботи судів, і шлях, яким потрібно йти, – це «Електронний суд». Судова гілка влади: офіційний веб-портал. 2016. URL: <http://www.vru.gov.ua/news/1657>.
2. The original Call For Participation for this TC may be found at. OASIS. 2012. URL: <http://lists.oasis-open.org/archives/tc-announce/200205/msg00005.html>.
3. ECourt Strategy: Access, Technology, Justice. Australia. Federal Court. Federal Court of Australia, 2001. 12 с.
4. Oregon to expand eCourt system after successful launches in Multnomah, Yamhill counties. DJCOregon. 2010. URL: <http://djcoregon.com/news/2010/06/09/oregon-to-expand-ecourt-system-after-successful-launches-in-multnomah-yamhill-counties/>.
5. Janvic Mateo. Quezon City eCourt system trial run starts. NATION. 2012. URL: <http://www.philstar.com/metro/2013/05/03/937685/quezon-city-ecourt-system-trial-run-starts>.
6. Mark Patrick Dillon, David Beresford. Electronic Courts and the Challenges in Managing Evidence. The International Criminal Court. 2014. URL: <https://www.iacajournal.org/articles/abstract/10.18352/ijca.132/>.
7. Electronic Filing. URL: Supreme court of the United States. 2017. <https://www.supremecourt.gov/electronicfiling/>.
8. Про судоустрій і статус суддів. Закон України 2 червня 2016 р. № 1402-VIII / Відомості Верховної Ради. 2016, № 31, ст. 545.
9. Бринцев О. «Електронний суд» в Україні. Досвід та перспективи: монографія. Харків: Право, 2016. 72 с.
10. Камінська І. «Електронний суд» як гарантія доступності правосуддя. Вісник Академії адвокатури України. 2013. № 3(28) . С. 52–60.
11. Інформація щодо роботи «Електронного суду» / Судова гілка влади: офіційний веб-портал. 2013. URL: <http://bd.od.court.gov.ua/sud1505/electrosud/iform>
12. «Електронний суд – це суд, двері якого відкриті цілодобово для кожного» / Судова гілка влади: офіційний веб-портал. 2013. URL: <http://court.gov.ua/37556/>.

13. Галуцько В.В., Курило В.І., Короед С.О. та ін. Адміністративне право України. Т. 1. Загальне адміністративне право: навчальний посібник. Херсон: Гринь Д.С., 2015. 272 с.
14. Іванишук А. Адміністративно-правове забезпечення судової влади в Україні. Автореферат дис. канд. докт. юрид. наук. Київ, 2017. 36 с.
15. Куценко В.Д. Адміністративно-правовий статусу Державної судової адміністрації України. монографія. Херсон: Видавець Гринь Д.С., 2017. 206 с.
16. Білоус В. Інноваційні напрямки інформатизації судочинства URL: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Tpsek/2011_11/Bilous.pdf.
17. Боголюбовский И. Электронный суд в Украине: возможности, проблемы, перспективы. Судеб. юрид. газ. №13 (331). 2016. 4 квіт. URL: http://sud.ua/newspaper/2016/04/04/89028_elektronnij-syd-vykrainevozmozhnosti-problemiperspektivi.
18. Декларация принципов «Побудова інформаційного суспільства – глобальне завдання у новому тисячолітті». Міжнар. документ від 12.12.2003. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_c57.
19. Ізарова І. Перспективи запровадження електронного правосуддя в цивільному судочинстві в Україні. Наук. вісник. Ужгород. нац. ун-ту. 2014. Вип. 24, т. 2. 44–47 с.
20. Кушакова-Костицька Н. Електронне правосуддя: Українські реалії та зарубіжний досвід. Юрид. часоп. Нац. акад. внутр. справ. №1. 2013. С. 103–109. URL: http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe.
21. Каланча І. Міжнародний досвід використання електронного сегмента в кримінальній процесуальній діяльності суду. URL: <http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2015/6/50.pdf>.
22. Логінова Н. Упровадження електронного правосуддя в систему судочинства. / Судова гілка влади: офіційний веб-портал. URL: <http://www.apdp.in.ua/v72/61.pdf>.
23. Паскар А.Л. «Електронний суд» – новітній засіб забезпечення доступу до правосуддя». Наук. вісник. Чернів. ун-ту. 2013. Вип. 682. С. 70–75. URL: <http://lawreview.chnu.edu.ua/visnuku/st/682/13.pdf>.
24. Про реалізацію проекту щодо обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу. Наказ Держ. суд. адміністрації України № 72 від 31.05.2013. URL: <http://dsa.court.gov.ua/dsa/14/N722013/>.
25. Стратегія розвитку судової системи в Україні на 2015–2020 роки. Указ Президента України від 20 травня 2015 року №276/2015. / Судова гілка влади: офіційний веб-портал. 2015. URL: <http://court.gov.ua/142663/>.
26. Стандарти справедливого суду в розрізі Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Центр суддівських студій. 2017. URL: <http://www.judges.org.ua/dig8185.htm>.
27. Щодо поетапного запровадження інструментів «електронного правосуддя» в діяльність судів України та створення робочої групи з питань діяльності вказаних модельних судів. Рішення Ради суддів України від 22 липня 2015 року № 74. Норматив. 2015. URL: <http://document.ua/pro-viznachennja-modelnih-sudiv-shodo-poetapnogo-zaprovadzhe-doc236382.html>.
28. Концепція розвитку електронного урядування в Україні. Затверджена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20 вересня 2017 р. № 649-р. / Урядовий портал. 2017. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/250287124>.
29. Стратегія Європейської комісії «Європейський портал електронного правосуддя E-Justice». 2008–2009. URL: <http://birosag.hu/sites/default/files/allomanyok/nemzetkozi/english/ejustice20082009.pdf>.
30. Рекомендації Ради Європи CM/Rec з електронної демократії. 2009. Відділ стратегій розвитку політичної системи. 2010. URL: <http://old.niss.gov.ua/monitor/January2010/01.htm>.
31. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Товариство партнерів-адвокатів проти Словаччини» від 16.06.2009 року. / Правовий портал України. 2009. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/SO6242.html.
32. Куценко В. Сучасні технології в судочинстві: від електронного документообігу до електронного судочинства. Презентація на V міжнародній науково-практичній конференції «Судове адміністрування як складова реформи правосуддя», 07 грудня 2017 року м. Київ. Київ: ДСА, 2017. 16 с.